

“Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân” Müellifi Sâkıb Dede’ye Göre Kütahya Mevlevihanesi’nin İlk Postnişini Ergun Çelebi Hayatı, Faaliyetleri ve Etkisi

Abdullah Çakır*

Sultan Veled ve Ulu Arif Çelebi dönemlerinde Mevlevilik Kütahya’nın bütün köylerine kadar yayılmış olmasına rağmen¹ kurumsal anlamda bir kimliğe kavuşmamıştı. O dönemi anlatan en eski kaynak olan *Menâkıbü’l-Ârifîn*’de Ahmed Eflâkî, Kütahya’da bir Mevlevi zaviyesinden bahsetse de bu zaviyeye tayin edilmiş bir halife ve şeyhten bahsetmez².

Dolayısıyla Kütahya Mevlevihanesi’nin kurumsal anlamda ne zaman faaliyete geçtiği bir soru işareti olarak ortada kalmıştır. Bununla birlikte genel kanaate göre Mevlevihane’nin müesses bir forma kavuşması Ergun Çelebi ile olmuştur. Ergun Çelebi eğitimini tamamladıktan sonra Kütahya’daki Mevlevi zaviyesine tayin edilmiş, faaliyetleriyle zaviyeyi Mevlevihane’ye çevirmiş ve vefat ettikten sonra da Mevlevihane’nin ilk nüvesi olan Hezâr Dinârî mescidi kısmına defnedilmiştir. Böylece Ergun Çelebi’nin ilk postnişin olmasıyla kurumsallaşan Kütahya Mevlevihanesi Konya ve Afyon’dan sonra Mevleviliğin üçüncü büyük merkezi olmuştur.

Ergun Çelebi’nin hayatından bahseden tek ve en eski kaynak, kırk yıla yakın Kütahya Mevlevihanesi’nde postnişin olarak görev yapan Sâkıb Dede (ö. 1148/1735)’nin *Sefîne-i Nefîse-i Mevlevîyân* adlı eseridir.

* Öğr. Gör. DPÜ İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü Tasavvuf Anabilim Dalı.

¹ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ’dan Sonra Mevlevilik*, (İstanbul: İnkılap ve Aka kitapçıları, 1983), s.245; N. Göyünç, “Osmanlı Devletinde Mevleviler”, *Belleten (T.T. K.)*, c: LV, (Ağustos, 1991), Sayı 213, s. 355.

² Ahmed Eflâkî, *Menâkıbü’l-Ârifîn*, (İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2012), s. 663-664, 692-693.

Sâkıb Dede ile Ergun Çelebi arasında çok uzun bir zaman vardır. Bazı araştırmacılar; Sâkıb Dede'nin eserini, Ergun Çelebi'nin vefatından yaklaşık üç buçuk asır sonra kaleme alması ve vermiş olduğu bilgileri sıkı bir tarihî tenkide tabi tutmadan bir takım rivayetlere dayanarak aktarmasından dolayı söz konusu esere ihtiyatla yaklaşılması gerektiği kanaatindedirler. Ancak Eflâkî'nin *Menâkıb*'ından sonra Mevlevilik tarihini, Sâkıb Dede'nin vefat tarihi olan 1148/1735'e kadar anlatan başka bir kaynak bulunmamaktadır. Başka bir deyişle elimizdeki tek kaynak olduğu için bu eserden müstağni kalmaya da imkân yoktur³.

Sâkıb Dede'nin eserinden ayrı Esrar Dede'nin *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye*'sinde⁴, Hasan Ulvi el-Mevlevî'nin *Ma'rûzât*'ında⁵, İhtifalci Mehmed Ziya'nın *Bursa'dan Konya'ya Seyehat*⁶'inde ve Abdurrahman Doğan'ın *Kütahya Erguniye Mevlevihanesi*⁷ adlı eserinde de Ergun Çelebi hakkında bilgiler vardır ve bunlar daha çok Sâkıb Dede'den alınmıştır. Ancak Sâkıb Dede'nin çok ağdalı bir dil kullanması eserinin anlaşılmasını zorlaştırdığından ötürü adı geçen eserlerde verilen bilgiler daha çok yüzeyseldir. Biz ise bu tebliğimizde, Ergun Çelebi'nin hayatı hakkında aşağıda serdedeceğimiz bilgileri Sâkıb Dede'nin eserini daha detaylı bir surette tetkik ederek ele aldık.

HAYATI

Soyu

Sâkıb Dede'nin rivayetlerine göre Ergun Çelebi 700/1300 tarihinde Kütahya'da doğmuştur. Babası Germiyanoglu Süleyman Şah (ö. 789/ 1387)'in oğlu Burhaneddin İlyas paşadır. Annesi ise Abide Melek Hatun'dur. Dedesi Süleyman Şah, Sultan Veled'in kızı Abide Mutahhara Hatun'la evlendiği için anne tarafından Mevlânâ'nın ikinci kuşak torunudur. Bu sebeple çelebi unvanı verilmiştir⁸.

³ Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik*, s.15-16, s. 111.

⁴ Esrar Dede, *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye*, Haz. İlhan Genç, (Ankara: Atatürk Kültür Başkanlığı Yay. , 2000), s. 96-105.

⁵ Kütahya Mevlevihanesi postnişin vekili Hasan Ulvi el-Mevlevî'nin Huzur'a sunduğu 22 Kanun-i Evvel 1327 tarihli maruzâtı. Konya Mevlânâ Dergahı Hazine-i Evrak, Zarf: 51, Belge: 29.

⁶ Mehmed Ziya, *Bursa'dan Konya'ya Seyahat*, Haz. Ahmet Çaycı, Bayram Ürekli, (Konya, 2010).

⁷ Abdurrahman Doğan, *Kütahya Erguniye Mevlevihanesi*, (İstanbul: Sır Yayıncılık, 2006).

⁸ Sâkıb Dede, *Sefîne-i Neftse-i Mevlevîyân*, (Mısır: Matbaa-yı Vehbî, 1283), s. 60.

Doğumu ve Adı

Babası İlyas çelebi, oğlunun doğumundan önce, rüyasında en büyük cedd olan Ergun Han'ı haşmet-mülûkâneleri ve maiyetiyle saadethanelerine teşrif etmiş bir surette görür. Büyük bir sevinçle uyan-
dığında bir erkek çocuğunun doğduğu müjdesini alır. Hemen oracıkta rüyasını hayra yorarak ما هنوز آمد ارغون (*Ergunumuz buraya henüz gelmiş-ti*) der. Böylece yeni doğan çocuğuna cedd-i sâmilere olan Ergun Han'ın adını koyar⁹.

Yetiştirilmesi

İlyas Paşa ailesinin bu yeni üyesi neşv ü nema dönemi olan çocukluğunda Yusuf Sıddık misaldir. Yani O babasının gözünde Yakub'un ciğerpâresi Yusuf'u gibidir. Mevlânâ'nın Ebu Bekir (r.a) soyundan gelmesine telmih olarak da çelebi, sıddık yaratılışlıdır. Bu yüksek istidatlı yaratılışından dolayı aklî ve naklî ilimlere heveskâr bir tabiatı vardır.

Gençlik çağlarında ise naklî ve akli ilimlerin meclislerinde bulunup kendini yetiştirmiş, yüce meclislerin adabını içselleştirmiş, çözümlenmesi zor meselelerin sırlarının kâşifi olmuştur. Yaratılıştan tasavvufa meyilli olması hasebiyle dünya yükünü sırtından atmış, makam ve mal dağdağasından uzak durmuştur. Sultan Abâpûş Veli gibi fakr u fena yolunu seçerek neticede vâsıl-ı kenz-i lâ yüfnâ, nâil-i sırr-ı Mevlâna, hâl ve manevi zevk sahibi olmuştur¹⁰.

Eğitimi

Emirlik sahibi bir aileden gelmesine rağmen İbrahim b. Edhem gibi dünya saltanatını terk etmiş ve evliyaullahın yoluna girmiştir. Mahlûkata hizmeti ve hâl ilmini tahsil etmeyi seçmiştir.

Seyr-ü sülûklarının başında evvela babası İlyas Paşa'dan sonra da

Sâkib Dede eserinde Ergun Çelebi'nin doğum yerini, tarihini, annesinin ve Mutahhara Hatun'un adlarını açıkça zikretmez. Bununla birlikte yaygın olan kanaat, Ergun Çelebi'nin h.700/m.1300'de Kütahya'da doğduğu yönündedir. Bkz. Sahîh Ahmed Dede, *Mecmüatü't-Tevârîhi'l-Mevleviyye*, Haz. Doç.Dr. Cem Zorlu, (İstanbul: İnsan Yayınları, 2003), s. 207; Sezai Küçük, "Dünden Bugüne Kütahya' Mevlevihanesi", *Ekev Akademi Dergisi*, sayı 29, (Güz 2006), s. 54. ; Nuri Özcan, "Ergun Çelebi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, s. 247.

⁹ Sâkib Dede, *Sefîne*, s. 60.

¹⁰ Sâkib Dede, *Sefîne*, s. 60.

amcası Hızır Paşa'dan istifade etmiştir. Onlardan mukaddemat (ilimlerini) ve mebadi-i istikmal-i nefsi tahsil etmiştir. Yalnız sülükunun bu dönemleri baba ve amcasının son dönemlerine (ömürlerinin sonuna) tesadüf etmiştir.

Bir zaman sonra da Konya merkez âsitâne postunda oturan şehzade-i muazzam Emir Âlim Çelebi'den ondan sonra da Emir Vacid Çelebi'nin eğitiminden geçerek makamat-ı nihayeye ulaşmışlardır. Her ne kadar zahirde bu iki büyük postnişinden eğitimini tamamlasa da Ergun Çelebi büyük cediti Mevlânâ'nın manevi tasarrufları altındadır. Hatta daha sonra da görüleceği üzere sık sık Mevlânâ'nın rûhâniyetinden de istifade eder. Sâkıb Dede eserin Ergun Çelebi hakkında "üveysi" terimini hiç kullanmaz. Ancak Mevlânâ hazretlerinin ruhaniyetinden sık sık istifade etmesi sebebiyle Ergun Çelebi'nin aynı zamanda "üveysi meşreb" bir sufi olduğunu anlıyoruz.

Kütahya'ya Görevlendirilmesi ve Şeyhliği

Konya'da Emir Âlim Çelebi ve Emir Vacid Çelebi'den icazet aldıktan sonra İmadüddin Hezâr Dinârî'nin Kütahya'da yaptırmış olduğu hankahda Tarikat-i Evleviyye-i Mevleviyye'ye susamış olanları irşad etmek için görevlendirilmiştir. Dede'ye göre Ergun Çelebi bu sıralarda ömrünün ortalarında. Bu durumda Sâkıb Dede'nin tesbitine göre Ergun Çelebi'nin 1337-1338 tarihlerinde Kütahya'daki Mevlevi zaviyesinde göreve başladığı anlaşılmaktadır¹¹.

Makarr-ı me'mura varmak için teveccüh buyurduklarında velayetin başkenti Konya'da akraba, ahîbba, havass-ı ihvan ve dostlarla ile vedalaştıktan sonra büyük cediti Mevlânâ'nın türbe-i saadetlerini ziyaret eder, yüz sürer. Akabinde Şems Hazretleri'nin makamını ziyaret eder. Burada Şemsî sikkeyi (tacını) giyer. Böylece Şems'in manevi sırrı da ona geçer ve herkes de bunu hisseder.

Yanında süvari kabilinden ahîbba ve fukara (dervişan) olduğu hâlde Kütahya'ya yola çıkar. Menzil-i samileri olacak makam-ı refia'ya indiklerinde bir dolunay gibi orayı aydınlattığı müşahede edilir. Her ne zaman Şemsi tacı giyse Şems tarafından sûrî ve ma'nevî akinsin pertev-i inayet-i ruhaniyelerine işaret buyurulduğu gayr-ı müterakkibe (gözetlenmeden) asarının zuhurundan müşahede edilir.

Sâkıb Dede'ye göre Şems'in rûhâniyetinden gelen nur Ergun Çelebi'nin bulunduğu havalide orayı aydınlatmaya ve görülmeye daha

¹¹ Sâkıb Dede, *Sefîne*, s. 60.

önce olduğu gibi devam etmektedir¹².

İhvan ile makarr-ı hilafetlerine varıp râyet-keş-i i'timar olur. Halifelik merasimi tamamlandığı esnada büyük cediti Mevlânâ'nın rûhâniyeti teşrif eder ve ona hilafet tacını giydirir, ihsan mertebesi-nin hakikat tahtına oturtur. Bu atıyyeler ile kemal-i hâl sahibi nadir insanlardan olur. Hatta cem', fark ve cem'u'l-cem' makamına vasil olanlara işaret-i ruhaniye gereğince yol gösterici bir kaim makam olur ve Hızır makamının sırrına erer¹³.

Abâpûş Çelebi'yi Ziyareti

Dede'ye göre Abâpûş ile Ergun Çelebi çağdaşlardır. Hatta amca çocuklarıdır ve sık sık görüştükleri kanaatindedir. Bunu şöyle anlatır:

Ergun Çelebi, Mevlevi yolundan olanları irşad ve cemâl-i kemal-i insaniye müştak olanları da is'ad eder. Afyon Mevlevihanesi'nin şeyhi Abâpûş Veli'nin nazarına kapılınca onu görmek arzusuyla yola çıkar. Dergâhına ayak bastığında çok özel bir muameleyle karşılaşır. Daha sonra Sultan Divani döneminde "bağ-ı behlül" denen yerde kıran-ı neyyirin-i felek¹⁴ gibi Abâpûş veliyle buluşurlar. Burada çok özel keramat hadiselerinin menşei olurlar. Buluştukları bu yer aynı zamanda âmme-i nasın hayır dualarının kabul edildiği bir mahal, hannes ve vesvas guruhunun da yanıp mahv oldukları bir mekândır.

Abâpûş ile Ergun Çelebi'nin sınırsız bir sevgi ile buluştukları bu esnada vecd hâli hâsıl olur ve semâ-safa ve devran, sonunda da gül-bang-ı tehniye-i hilafet merasimi yapılır. Bütün müridan, muhibban toplanır ve sonra babalarının mezarını ziyarete giderler.

Şirk ve inkâra batanlar Ergun Çelebi eliyle hidayete erer, muvahhidler sınıfına girmelerine vesile olur. Karahisar'ın karanlığını nur ile doldurup aydınlatır¹⁵.

¹² Sâkib Dede, *Sefîne*, s. 62.

¹³ Sâkib Dede, *Sefîne*, s. 61.

¹⁴ Gök cisimlerinin çekim kuvvetiyle birbirine en yakın oldukları zaman ve mekan diliminde burçlarda hâsıl olan değişikliklerin yeryüzüne ve insanlara talih, şans ve başarıları üzerindeki etkisi.

¹⁵ Sâkib Dede, *Sefîne*, s. 62. Dede her ikisinin buluştukları bu yeri Hızır-İlyas'ın buluşmalarına benzetir. Abâpûş'un Hızır Çelebi'nin, Ergun Çelebi'nin de İlyas Çelebi'nin soyundan gelmesine telmih yapıyor. Hızır ve İlyas Çelebilerin mezarlarının Afyon'da olduğunu söylüyor.

Abâpûş Çelebi İle Konya'ya Gidişleri ve Muzafferüddin Çelebi'den İltifat Görmeleri

Her sene Mevlânâ'nın şeb-i arus dediği ölüm yıl dönümünde Konya merkez âsitânede toplanan Mevleviler arasında Ergun Çelebi ile Abâpûş çelebiyi de görüyoruz. Merkezi âsitânenin şeyhi Muzafferüddin Çelebi¹⁶ Bu iki Çelebi'nin imtizaç ve ittihadına (birlikte çalışmalarına) çok sevinir.

Mevlevilerin buluşma gününde Abâpûş Veli, Ergun Çelebi'nin gelişine çok sevinir, elinde avucunda bulunanları infak eder, ona büyük bir ihtiram gösterir ve abasını giydirir¹⁷.

Abâpûş'un Kütahya'da Ergun Çelebi'yi Ziyareti

19. günde Abâpûş bütün karşılama ekibi, amcaları, dayıları ve havas ile kalkar, himmet nazarlarıyla Çelebi'nin mekarr-ı hilafetleri olan Kütahya'ya yönelirler. Bu sefer de Kütahya toprağı şeref bulur. Ahalinin gözleri cemâl nurlarıyla aydınlanır. Onun üzengisine yapışmaya çalışırlar, gözyaşlarını kafilenin yoluna akıtırlar. Kütahya'da ziyafet geceleri tertip edilir ve ahali etraflarında pervane olurlar. Bütün Kütahya mürid olur, yola baş koyar ve diz çöküp tevbe alır. Böylece bütün Kütahya bir Mevlevihane olur.

Hatta bu tarz karşılamayı Germiyan Eمارeti nevbetinin sahibi Alaeddin¹⁸ ruhani meclislerinde tahdis-i nimet kabilinden söyleyince Ergun Çelebi edeben susar. Bunun üzerine Abâpûş Veli الولي بين اهله كا (Ailesi arasında bir veli cesetteki ruh gibidir) sözüyle teyid ve الأرواح جنود مجندة فما تعارف منها ائتلف (Ruhlar bir bölük askerdir. Birbirleriyle tearüf edenler ülfet ederler) sözüyle de tahkik eder²⁰.

Geçimi

Ergun Çelebi; Sultan Abâpûş Veli, ihvanı, akrabası ve dergâh fu-karalarının maddi ve manevi işlerinin görülmesi ve hürmet edilme-sinde kıl ucu kadar gevşeklik göstermemiştir.

¹⁶ Ulu Arif Çelebi'nin büyük oğlu Muzafferüddin Büyük Adil Çelebi 695/1295'te doğmuş, 751/1350'de Mevlânâ Asitanesi şeyhi olmuş ve 770/1368'de vefat etmiştir. Bkz. Eflâkî, *Menâkıbü'l-Ârifin*, s. 794.

¹⁷ Sâkıb Dede, *Sefîne*, s. 63.

¹⁸ Ergun Çelebi'nin erkek kardeşidir.

¹⁹ Buhârî, *Enbiyâ* 2; Müslim, *Birr* 159, 160 (müttefekun aleyh bir hadistir).

²⁰ Sâkıb Dede, *Sefîne*, s. 63.

O, Sebepleri terkederek fakr, tevekkül, kanaat, rıza gibi ahlak ile süslenmiştir. Tükenmeyecek olan hazinenin kapısını açmış²¹ فهو حسبه²¹ ve²² لا يحتسب²² ويرزقه من حيث لا يحتسب²² perdelerini açmıştır.

Bu yola yönelmeyip iz'an etmeyen, ifrat ve tefrit yolunu tutan ukala ve rüesadan olanları "Biz ber-muceb-i emr u fazl harcamaya vekiliz. Bu düstur ölçüsünü de kazanç ve emir sahiplerine söylüyoruz." diyerek savuşturur. Bu esnada kalplerine "mallarını harcadıktan sonra hayır sahiplerini korumanın kadrini hanedan varislerinin bilmesi gerekir, ama heyhat, nerede!" düşüncesi gelenlere vakıf olur ve şöyle der: "bu israf değildir belki karşılığında iki katı va'd ve garanti edilen bir infaktır."

Maişet işlerini düzenlemede var olanı bezl etmekten başka bir yolu tutmamış, buna rağmen ömrünün sonuna kadar gizli lütuflar hazinelerinden imdad olunduğu için geçim sıkıntısı çekmemiştir. Hatta Ailesinin dahi genişlik ve rahat içinde olması dönemindeki insanları hayrette bırakmıştır. Ahali; İksir ve kimya ilmini bildiği, defineler çıkardığı ve cinni hademeleri kullandığı zehabına kapılmışlar ve hakikat yolundan sapmışlardır. Hâlbuki Allah'ın ona gayb hazinelerinden verdiği ve haricden evine habbe-i vahide idhal olunmadığı hissedilemiyordu.

Dergâhında zayıf – semin, az - çok olsun adaklar, kurbanlar kesilir fukaraya dağıtırdı. Herkes ne maksatla kesmişse muradları hasıl olurdu. Kurban kesemeyen nice fukaranın Çelebi'nin dergahına sundukları hediyeler ise padişahlara sunulmuş hediyeler gibi değerli olurdu. O da kendisine gelenleri dağıtırdı. Zenginlerden çok fakirlerle oturmuş ve onların hamisi olmuştur²³.

Devlet Yöneticileri İle İlişkileri

Ergun Çelebi doğumundan itibaren büyük dedesi Mevlânâ'nın dest-i rûhâniyetinin etkisiyle, payidar olmayan dünya mülkünün çer çöpüne tenezzül etmekten muhafaza olmuş, sürekli masiva ile alakayı kesmeye çalışmıştır. Müşfikane huylarını muhafaza etmelerinin eseri kendilerinde müşahede olunmuş ve emirlik yükünün altına girmemiştir. Sahil-i selamette kalarak, devlet yönetiminden uzak durmuş, daha önce Hızır Çelebi oğlu Abâpûş Velî'nin yaptığı gibi

²¹ Talak, 65/3. Bir önceki ayetle beraber mealen şu şekildedir: "Her kim Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu sağlar. Onu hatır ve hayaline gelmez bir taraftan rızıklandırır. Her kim Allah'a tevekkül ederse O ona yeter".

²² Talak, 65/3

²³ Sâkib Dede, *Sefîne*, s. 64-65.

istiğna göstermiş ve büyük bir ferağatta bulunmuştur²⁴. Saîdü'l-hayat ve şehîdü'l-memât Yakub Çelebi'nin emarete geçtiği zaman diliminde yönetimde hakkı olmasına rağmen gadre uğramıştır. Fakat her şerde bir hayır vardır. Ancak bu gadr, mücevher kıymetinde bir gadr olmuştur. وَلَا يَحِيْقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ²⁵. Mazmun-i münîfi gereğince gayretullahı dokunmuştur. En son halifenin uğradığı gadrin bir benzeri aşikâr olmuştur; mağdurlar, devlet-i velayet, keramet ve şehadete nail olmuşlarken, gadr edip dünya saltanatını seçenler ise nikbet-i tedmîr ve istidrac-ı garâmete makrûn olmuşlardır²⁶.

Germiyan Emirliğinin Çöküşünü Haber Vermesi

O, Ümera-yı daire-yi devletin halkı avlamak amacıyla dağda-sahrada kurdukları tuzakları fark eder, insanları helake sevk edecekken bunların önüne sapasağlam bir hisar gibi durur. Tuzaklar kurmak suretiyle avcı gibi gözükenerin sonunda av olacaklarını tahkik eder.

Gereksiz vergi toplayıp halka azab eden yöneticilerle konuşur, onlara şöyle tembihlerdi:

“Asayiş ve güven ortamı hazırlama yolunu tutmayıp insafli bir vergi almıyorsunuz. Dağda, bozkırda yaşayan bir alay bi-çarenin üzerine asker topluyorsunuz. Garip, bi-çareleri hatırlamıyorsunuz. Akıbetlerinden habersiz olan azgınlar ahlaka yaraşır şekilde hareket etmedikçe helakten kurtulmaları imkânsızdır. Böyle insafsız avcuları ibretlik bir surette cezalandırın.”²⁷

Çelebi'nin nasihatleri etkili olunca, devletliler, devletin önemli ve müşkil işlerini ona danışmaya başlamışlardır. Hatta devrin padişahı, Mevlevihane'nin etrafındaki hayvanları dahi koruma altına alır. Rencide edilmelerinin hılaf-ı rızası olacağını ilan eder.

Günahsızlara, mağdurlara olan ve olabilecek zulümleri tasarrufuyla zalimlere çevirmiş, onlar da bu durumdan me'yus olmuş ve tevbe yolunu tutmuşlardır²⁸.

²⁴ Dede'ye göre her iki çelebi de hanedan çocuğu oldukları için emirlik iddia etmekte hak sahibi idiler.

²⁵ “Oysa kötü tuzak, yalnızca sahibinin başına geçer.” Fatur, 35/43

²⁶ Sâkıb Dede, *Sefîne*, s. 60.

²⁷ Sâkıb Dede, *Sefîne*, s. 65

²⁸ Sâkıb Dede'ye göre bu akıllara durgunluk verecek bir hadisedir. Ancak halk, bu işin arkasında Ergun Çelebi'nin olduğunu bilmemektedir. Çelebi kendini gizlemiştir. Halk ise bunun nasıl olduğunu merak etmiş ve çeşitli dedikodular şayi'

Velayet devletleri, Mevleviyye ahfadından Şah Çelebi (Süleyman Çelebi) zamanına tesadüf eder. Evlad-ı kiramın büyüklüğü arasında gadr feciası²⁹ vakasının vukuundan evvel, suri emirliğin yıkılacağı mükaşefe ile malum, işaretleri mefhum olup yaygınlaşınca Şah Çelebi ile sair Hızır ve İlyas'ın muasır torunlarını bir mecliste toplar. Beklenen gadrden korunmak hususunda herkes vicdanına doğan şeyleri ortaya atar ve istişare eylerler. Ergun Çelebi kevn u fasadın fitnesi kıvılcımlarının sirayetinden korkanlara ruhani müşahedesinin eserleriyle teselliler verir. Beklenen belanın hengâmı ve semâvi (ilâhi) karşılığın zuhuruna remz ve işaret buyurur. Aynen işaret buyurdıkları gibi beklenen bu kargaşa, Evvela Yakub Çelebi zamanında Yıldırım Bayezid'in zulm ve düşmanlığı, sonra da Emir Timur Gurgan'ın istilasası aralığında ortaya çıkar. O, ise dünya yükü devlet yönetiminin altına girmeyip, manevi devlet ve velayet sahibi olmanın safasını sürmüş ve itibar sahibi olmuştur³⁰.

Görüştüğü ve Çevresindeki Önemli Simalar

Geyikli Sultan

Neşv ü nemalarının başlarında terbiye ve irşad bahçıvanlarının heveskârı olur. O sıralar gönlünde, Bursa'da feragat köşesinde oturan ve kerametleri etrafa yayılmış Geyikli Sultan'ı görmek arzusu doğar. Sohbet halkasına katıldıklarında Geyikli Sultan kendisine himmet ederek müridanı arasına alıp yetiştirmek ister. Çelebi, ihtiyat-ı hüsn-i edeb sadedinde ruhundan ve gönlünden istihare yapar. Bir anda gönül aynasında Hazret-i Hudavendigar'ı müşahede eder. Mevlânâ ona: باغبان آن نونہال ماییم (O yeni yetme -körpe- fidanların bahçıvanı biziz) der. Bu ruhani telakki ile Cedd-i emcedleri istifaza için teveccühünü yalnızca kendisine yöneltmesi, sair tarikatların ricaline karşı da gözlerini kapaması, onlardan ümidini kesmesi noktasında onu ikaz eder. Böylece geyikli Sultan'a teveccühden vaz geçer³¹.

olmuştur. *Sefîne*, s. 65-66.

²⁹ Sâkib Dede'ye göre gadr faciası iki şekilde olmuştur. İlki, Ergun Çelebi Emirlik/Beylik ailesinden gelmesine rağmen yönetimde hak iddiasında bulunmamış ve yerine II. Yakub bey olmuştur. İkincisi ise Germiyan Beyliğinin Yıldırım ve Timur döneminde yıkılmasıdır.

³⁰ Sâkib Dede, *Sefîne*, s. 85.

³¹ Sâkib Dede, *Sefîne*, s. 75.

Ahî İzzeddin

Ahî İzzeddin Mevleviyye tarikatından olup sabah akşam Ergun Çelebi'nin sohbetlerine devam etmektedir. İlkbahar günlerinde en yakınında ve samimi bir musahibi iken ansızın hatırına bağ ve bostanları temaşa, ihvan ve dostlar ile ziyafet fikri gelir. İzin almak için beklediğinde izin için herhangi bir evet ve hayır gibi bir söz ağızlarından çıkmadan hayalinde ve hislerinde bir değişiklik olur ve kendini ihvan ve dostlarla İrem bağlarına benzer bir bahçede müheyya bir ziyafetin içinde bulur. Akşama dek o maddi-manevi zevk u safanın içinde sürura gark ve mest olmuş iken aniden eski hâline rücu eder. Güya Ergun Çelebi'nin huzurunda izin istemek için fırsat kollamaktadır. Ergun Çelebi başını öne eğmiş murakabe hâlinedir. Hemen Ahî İzzeddin'e: *آن که دیدی سیرت این صحبت عارفانه ماست (O görmüş olduğun, bizim bu arifane sohbetimizin siretidir)* diyerek hâli beyan ve tasarruflarını iş'ar ederler³².

Vâcidiye Medresesi Müderrisi Molla Abdülvacid

Kütahya'da kendisine nisbetle bilinen Umur b. Savcı'nın medresesinde müderris olup esasında memalik-i Rum'a gelip Kütahya'ya yerleşmiştir. Ulemadan bir zat olup akli ve naklî ilimlerde çok iyi yetişmiş ve ledün ilmiyle meşayihin yoluna rağbet gösteren bir zat idi. Diyar-ı Rum'a gelmelerinden maksat sadece Mevlânâ Hazretleri'nin türbesini ziyaret ve âşıkların sohbetinde bulunarak onlarla ülfet etmek idi.

Ergun Çelebi'nin kerametleri kendisine ulaşınca hemen meclislerine dâhil olmuşlar. Garib bir şekilde Çelebi de marifet hazinelerinin kapılarını açarak Molla-yı merkumun ihtisas sahasına giren hikemiyat va riyaziyattan bahseden enfes bir sohbet verir. Ergun Çelebi sohbetinin sonunda Molla Vacid'e: *حکمة الهی توصل بمعرفة النفس الی معرفة ربست (İlahi hikmet, nefsin bilinmesiyle rabbin bilinmesine tevessül etmektedir)* buyurarak gerçek maksadı izah ve isbat eder. Böylece Ergun Çelebi'ye intisab eden Molla bir müddet Mevlevi dergâhına devam eder ve sonunda kamil bir merd olur.

Çelebi ile molla arasında ülfet, sohbet ve meveddet pek ziyade ileri gitmiş ve aralarında latif manalı zarif nükteler sayılamayacak kadar çok olmuştur.

³² Sâkıb Dede, *Sefîne*, s. 76.

Örneğin sülukunun ortalarında Molla Vacid, Çelebi'ye الساءل الله عبد الواحد متى يصير (İsteyen ne zaman Vacid olan Allah'ın kulu olacak) diye sorar. Çelebi de şu cevabı verir: اذا بذل الموجود للواجد (Vacid olan Allah için varlığını harcadığında). Molla yine sorar: متى يجد العبد الواحد: (Kul ne zaman Vacid'i yani Allah'ı bulacak). Çelebi de şu nükteyle karşılık verir: اذا بذل الوجد بالوجد (Vecdini kendinden geçercesine ilâhi aşk ile tükettiğinde)³³.

İshak Fakih

İshak Fakih ilk hâllerinde emsali fakihler arasında ma'ruf olmutu. Zühd ve vera' ile mevsuf ve ilimle amele tutkun idi. Lakin tarikat ricalinin zevklerinden ve hakikatten bî-behre idi. Ariflerin ve aşıkla-
rın şevk hâllerinden nasipsizdi. Ergun Çelebinin kemalatı ve keramet-
leri çokça yayılıp kulağına gelince ziyaretçi heyetleri arasında gizle-
nerek çeşitli ilimlere dair hazırlamış olduğu zor konuları, hakkında
çelebinin görüşünü almak için sormaya hazırlanır. Bu esnada, çelebi
gönlünde coşan varidatlar marifet dalgalarıyla taşar ve İshak fakihe
dönerek şöyle der:

عالم كامل آن است كه علم سكاثة شريعت و طريقت حقيقت را جامع باشد و گر نه
بجمعيت فنون شتى كسى عالم كامل نشود بلكه ذاتش مجموعه فنون شود كه در دنيا مجلس
آرایی را سز دو دركار عقبی و سلوك راه رضائيم جونير زد

(Kamil âlim o kimsedir ki ilm-i sükkane-i şeriat ve tarikat ve hakikati
cami' olur. Eğer böyle değilse, Çeşit çeşit sanatları toplasa da alim-i kamil
olamaz. Belki çeşitli sanatları topladığından bilgin biri, dünya meclislerini
süsleyen (hoş sohbet) biri olur. (ama) ukba işinde ve rıza yolunda yarın
arpa tanesi kadar bir değer taşımaz).

Bu söz, İshak Fakih'e çok tesir eder. Tarikat ve hakikat ilimlerini tahsile de ziyade bir şevk gelir, tevbe ederek dizlerine baş koyar, müridi olur. Faziletini artırır. İlyas Paşa soyundan temiz bir eşle evlenerek her yönden, Çelebi'ye intisab edenler içinde en yakın mahremle-
rinden olur. Yakub Çelebi döneminde de üstad payesine hak kazanır. Uzun müddet itimat edilen ve istişare edilen biri olur. İlim ve amel gibi iki devlete sahip biri olarak iyilikleri, hayır ve hasenatı çoktur. Said-i şehid Yakub Çelebi dünya saltanatının gadrine uğradığında (saltanatı zeval bulunca) vakıflarının tevliyetini önce ona sonra da evlatlarından üstad olanlara şart etmiştir. Bu suretle de sanki Yakub

³³ Sâkib Dede, *Sefîne*, s. 83-84.

Çelebi soyundan biri olmuştur³⁴.

Analıca Hacı Muhammed Efendi

Analıca Hacı Muhammed Efendi, Ergun Çelebi'nin samimi bir mürididir. Vaktinin çoğunu Çelebi'ye hizmet etmekle geçirmektedir. Maddi durumunun iyi olduğu bir zaman diliminde Mevlevi hankahını tamir ettirip genişletmek istediğini beyan eder izin ister. Çelebi ise hankahın geçmişten beri gelen durumunu değiştirmeye müsaade buyurmaz ve şöyle der: و مساكن المساكين منازل الأحران لا يناسبها التفریح و العمران ان (Miskinlerin meskenleri menâzil-i ahzândır, meskende, mat'amda ve libâsdaki külfeti kaldırarak insanların rahatı üzerine tesis edilecek tefrih ve umrân münâsib değildir).

Analıca Mehammed Efendi de Ergun Çelebi ve hankahın hizmeti için ayırdığı helal parayı hayır yoluna sarf etmesi emrini Çelebi'den alınca bir mescid ve yanına da bir çeşme yaptırır. Artanını da fukaraya infak eder. Halis niyetle yaptırdıkları o gönül alıcı mescid ve yanındaki çeşme hâlâ bir sadaka-i cariyeye olarak devam etmektedir³⁵.

Ahi Evren ve Timur İstilas

Ahi Evren, velayet ve kerametleri zamanlarında nefesinin bereketi, nazarının uğuru ve erler arasında himmetinin ulu oluşuyla tanınmıştı. İlim ve amelde kemalle mevsuf idi. Menkıbeleri ihvanın mahfillerinde ve dostların meclislerinde konuşuluyordu. Bu durum da Ergun Çelebinin malumu idi ve sohbetlerinde bazen Ahî Evren (ejderha) bazen de Ahî Enver diye keremiyetinden bahsederlerdi. Nedeni sorulduğunda da şöyle cevap vermişlerdir:

أخى ما بر قدم حضرت موسى عليه السلامست گاهى چون عصا اورن و گاه چون يد بيضا
انور مينمايد يعنى قالب پاكش در چشم فرعون منشان ثعبان و قلب تابناكش از جيب سينه
سافش چون يد بيضا پرفصافى روشندلانست

“(Kardeşimiz, Hz. Musa (a.s.)'ın izi üzerine, bazen bir Asa-yi Evren gibi -yani ejderhaya dönüşen bir asa gibi-, bazen de parlak –nurani- bir yed-i beyza gibi belirir. Yani onun pak bedeni, Firavn'ın gözünde Ejderha silüeti gibi, ve ışıldayan kalbi, saf sinesinin cebinden (çıkan) bir yed-i beyza gibi, pas parlak ve gönül aydınlatıcıdır.)

Ahî Evren'in himayesinde olanlar, Timur istilasında Tatarlar'ın

³⁴ Sâkıb Dede, *Sefîne*, s. 85.

³⁵ Sâkıb Dede, *Sefîne*, s. 85.

yakıp yağmasından eman içinde olmuştur. Hatta Emir Timur onunla yüz yüze gelmekten korkmaktadır. Bu yüzden zat-ı şeriflerinden elden geldiğince özür dilediğinde مكرم الهی از اکرام پادشاهی مستغنیست (Allah'ın ikram ettiği şey bir dünya padişahının ikramından müstağnidir) müdafasıyla Timur fitnesine uğramışları, şefaathavi gönderdiği mesajlarla kurtarır. Böylece Musa (as)'ın İsrailoğulları'nı Firavun'un zulmünden kurtarmasında olduğu gibi Ergun Çelebi'nin dediği asanın yed-i beyzanın sırrı anlaşılmış olur.

Ahî Evren'in mezarı hâlâ bereket umulan ve ziyaretçiler için uğurlu ve acaib hâllerin yaşandığı bir yerdir. Yolundan giden değerli müridanı da manevi bir sırda Mevleviyyeye katılmışlardır. Ahî Evren zaviyesinin vakf zinciri de fukaranın yemek ihtiyaçlarına harcanmak üzere Erguniyye âsitânesine ilhak edilmiştir³⁶. Mevlevi dervişleri de Ahî Evren'in türbesinin hizmetini de emir verilmeden yapılması gereken bir vazife olarak telakki etmişlerdir.

Timur, Kütahya'yı kuşatıp kurmaylarıyla bütün şehre hücumu karar verdiği gece rüyasında, Tatar askerlerinin şehrin hangi tarafından içeriye girmeye çalışsalar evren-mehib bir mukabeleyle karşılaştıklarını görür. Yani korkunç bir ejderhanın karşılık verdiğini ve ordugâhına varınca onu def eylediğini görür. Bunu Ahî Evren'in, Kütahya'yı kerametiyle himaye ettiğine hamleder. Şehre sulh ve eman yoluyla girmeye karar verir.

Hamama gidip yıkandığında hatırına Ahî Evren'i çağdırtmak fikri gelir. Derhâl Timur'u bir titreme alır. Hamamdan çıkış yolu kapanmıştır ve kurtulmak mümkün görünmemektedir. Hamamın sıcaklığı dahi Timur'un kaygısından mecalsiz kalır. Helak olacağını görünce çağdırtma fikrini zihninden çıkarır. Derhâl hamamı önceki gibi, çıkış yolu açılmış, sıcaklığı itidal üzere bulur. Vücudundaki ızdırabın da bir anda ortadan kaybolduğunu müşahede eder. Hemen tam bir pişmanlıkla ayıkır ve evliyaya inancı oluşur³⁷.

Baba Sultan'ın Katlini Haber Vermesi

Çelebi, Hızır makamında olduğu bir zamanda, teslimiyet sahibi ihvan ve dostlarının halkasında iken ansızın mutlu yüzlerinde büyük

³⁶ Sâkib Dede Mevlevihaneden burada asitane olarak bahsediyor. Buna göre bu ilhak, Ergun Çelebi'nin vefatından sonra dergâh haziresine defnedilmesiyle asitane hüviyeti aldığını, dolayısıyla çelebinin vefatından sonra olduğunu söylemek istiyor.

³⁷ Sâkib Dede, *Sefîne*, s. 86.

bir değişiklik meydana gelir. Bir anda bakışlarını Bursa şehrinin yaslandığı dağa (Uludağ'a) doğru çevirir. Gönlü hüzün ve inkisarla dolar. Sanki gaybı gören gözlerinin önünde feci bir vaka cereyan etmekte ve hazret onu seyretmektedir. Haziruna Baba Sultan'ın o anda feci bir surette katledildiğini bedihi bir keşfle haber verir. Herkes hayretler içinde kalır ve bununla ilgili bir haberin gelmesini beklerler. Birkaç gün sonra ise çağının güzidesi Baba Sultan'ın kaybedildiği, ruhunun ala-yı illiyyine göç ettiği haberi gelir. Çelebi'nin sohbetinde haber verdiği tarih ile Baba Sultan'ın katledildiği tarih aynıdır³⁸.

Ahî Erbasan

Ahî Erbasan Hazretleri, Çelebi Ergun'un ihvan-ı havassındandır.

Rivayete göre Cengiz Han'ın zulmünden, Turan ve İran ülkeleri halklarının fitnelerinden hicret ederek vatan edinme kasdıyla ve sığınılacak bir menba aramak sadedinde Rum diyarı şehirlerini gezen hâl ehli erler Ergun Çelebi'nin ululuğunu işitirler. Ona doğru manen çekilirler. Çelebi'nin manevi himayesindeki Kütahya'ya misafir olduklarında her biri kıskançlık yolunun saliki olup Çelebi'nin yüce eşiğine baş koymaktan asi olurlar. Onları karşılamak ve hoş geldiniz demek üzere kaldıkları yere ihlâslı müridi Erbasan'ı gönderir. Erbasan da onların hepsine Çelebi Efendi'nin himmetiyle kalen ve hâlen galebe eyler. Bu durum Çelebi'ye arz edilince mübarek ağızlarından çıkan "Erbasan" lakabıyla onurlandırılır. Akabinde de Çelebi'nin seccadelelerinin köşesine yüz sürüp yalvarır şükranelerini sunar. "Bu bende-i âcize, siz Sultanım'ın ayağının toprağı olduğu sadedinde, Erbasanlık, mertebelerin en sonu olup canını vermekte acizlik göstermemektir. Bu bi-ser u padan (baştan ayağa kendisini feda edenden) ortaya çıkan her ne varsa cümlesi Hazreti Sultan'ın bu pür-viran bendelerine hüsn-i teveccühlerinin eseridir" diye diz çöküp yalvardığında çelebi : آری فتح مرسل از ضم کسر (Evet, mürselin fethası – elçi manasına gelen Mürsel kelimesinin fethası-, mürsilin kesrasına –elçi gönderen demek olan mürsil kelimesindeki kesraya- eklenmesindedir. Bunun için her ikisi –mürsil ve mürsel birbirine destek olan- iki pazu gibidir ki onlar birbirlerini memnun ederler) buyurarak onu akranlarından ayırır ve parmakla gösterilen ihvandan olur³⁹.

³⁸ Sâkıb Dede, *Sefîne*, s. 87.

³⁹ Sâkıb Dede, *Sefîne*, s. 88-89.

Kardeşi Alaeddin Çelebi

Sâkib Dede'ye göre, Ergun Çelebi'nin kardeşi olan Alaedin Çelebi Germiyan Emareti nevbetinin sahibidir. Çelebin'in sohbetlerine katılmaktadır. Alaeddin Çelebi çok defa, ziyaretlerinde ve sohbetlerde kardeşi Ergun Çelebi'nin manevi devlet, ruhani saltanat ve hayr u hasenat sahibi olduğundan ve surî devlet ricalinin ise şer, nefret, terhib ve seyyiat ehli olduklarından bahsederek Çelebi'yi övmektedir⁴⁰.

Oğlu Burhaneddin İlyas Çelebi'yi Yerine Halef Bırakması ve Vefatı

Ergun Çelebi artık kemalının nihayetlerinde olduğunda varidat-ı sübhani, ilham-ı rabbani gereğince etraftaki bütün Hızır ve İlyas Çelebi ahfadını, çelebileri, halifeleri, dervişleri ve sair Mevlevileri akd ettikleri meclislerine davet eder. Cümlesi davete icabet edip meclislerinde hazır bulununca semâ edilir. Ardından herkese hasbe'l-meratib ikram ve i'zaz da bulunur. Sonunda oğlu Burhaneddin İlyas Çelebi'yi davet eder ve haziruna bir konuşma yapar: رجعتنا من النهاية الى البدايت واشتغلنا باسقاط القيود بعد الفراغ عن لوازم العهود واستخلفنا ولي عهدنا ونتيجة ذاتنا و ثمره عمرنا و خلاصة زماننا و برهان ديننا في امور اخواننا و خلاننا فكونوا على ما نبهنا من الشاهدين (Nihayetten bidayete rücu ettik. Levazım-ı kuyûddan ferâğ ettikten sonra iskât-ı kuyûd ile iştiğal ettik. Zamanımızın velisini, zatımızın neticesini, ömrümüzün meyvesini, vaktimizin hulasasını, bu dinimizin burhanını ihvan ve hullanımızın(dostlarımızın) işleri için halef bıraktık. Dolayısıyla bize tenbîh edilen bu şeye şahidlerden olun.) Böylece, herkese oğlunu yerine halef bıraktığını ilan ettikten sonra hırkasını oğluna giydirir. Mülk ve melekût âlemine ilişkin emanetleri teslim eder. Kudsi tavsiyelerde bulunur, nasihatler ve dualar eder. Sonrasında halvethanelerine çekilirler ve geri kalan vakitlerini de uzlet ile geçirerek teslim-i ruh eylemişlerdir⁴¹.

Sâkib Dede, Ergun Çelebi için yazmış olduğu bir şiirinde şu beyt ile vefatına tarih düşürmüştür:

“Pes lisânü'l-ğayb târihin dedi,
Rabbühü'l-Mevlâ de'â dâre's-selâm” Sene, 775 (hicrî)⁴².

⁴⁰ Sâkib Dede, *Sefîne*, s. 63, 89.

⁴¹ Sâkib Dede, *Sefîne*, s. 89-90.

⁴² Sâkib Dede, *Sefîne*, s. 92.

KİŞİLİĞİ VE AHLAKI

Ergun Çelebi yaratılıştan Yusuf (as) gibi hem bedenen hem ahlaken pek güzeldir. Akli ve naklî ilimlere meyilli ve sufi meşrebirdir. Son derece müşfik ve merhametli bir kalbe sahip olmasından dolayı sonu, dünya hayatının gadri olan devlet idaresi gibi zor bir yükün altına girmemiştir. Zira onun tabiatı halka emirlik etmek değil hizmet etmektir.

İhvanını en küçüğüne varıncaya kadar gözetmiş, sürekli hizmetlerinde olmuş dostlarına vefa sözü vermiş ve bunu en güzel surette yerine getirmiştir⁴³.

Dünya malında gözü olmamış, fakr, tevekkül, kanaat, rıza gibi güzel ahlak, karakterinin ayrılmaz bir parçası olmuştur⁴⁴.

Övünmeyi sevmemiş, hüzn ve inkisar tavrını gözetmiş, hilecilerin tuzaklarına ihtiyatlı yaklaşmış, gaddar dünyanın hilelerine ve tuzaklarına karşı uyanık ve tedbirli olmuştur⁴⁵.

Onun gözünde nefsinin ve dünyanın hiçbir değeri yoktur⁴⁶.

Devlet ricali ve zenginlerden çok fukara ile oturmaktan hoşlanır. Bütün dertliler ve ihtiyaç sahipleri kendisini bulur, onların müşkillelerini çözer teselli eder⁴⁷.

Kendisine efendi denmesinden asla hoşlanmaz. Ona göre kusur ve ubudiyet ile mevsuf olana efendi denemez. Efendi yalnızca Mevla'ya layıktır. Sadakat sahibi bağlularından biri bir gün dergâhın hizmetlisine چلبی افندی اینجاست (Çelebi efendi nerededir?) diye sorar. Bunu işiten Ergun Çelebi irşad ve talim edici بکوینجاست (Çelebi buradadır. Efendi'nin -yani Mevla'nın- ise yeri olmaz de) diye mukabelede bulunur⁴⁸.

Boş vakitlerinde büyüklerin kitaplarını mütaala ile geçirir, faydasız ve malayani işlerden yüz çevirir, eskilerin (büyüklerin) uğraştıkları önemli işlerle uğraşır. Nefesini Allah için tüketmiş, ibadet, taat, ezkar, irşad ve murakabeyle dolu mutlu bir hayat sürmüştür⁴⁹.

⁴³ Sâkıb Dede, *Sefîne*, s. 60, 62-63.

⁴⁴ Sâkıb Dede, *Sefîne*, s. 64.

⁴⁵ Sâkıb Dede, *Sefîne*, s. 65.

⁴⁶ Sâkıb Dede, *Sefîne*, s. 88.

⁴⁷ Sâkıb Dede, *Sefîne*, s. 63-64, 66.

⁴⁸ Sâkıb Dede, *Sefîne*, s. 87.

⁴⁹ Sâkıb Dede, *Sefîne*, s. 64-65.

ESERLERİ

Sâkıb Dede'ye göre, Ergun Çelebi bütün akli ve naklî ilimleri cami' ve keşf-i ledünni ilimleri havi bir müşiddir.

Hem nazım hem de nesir tarzında eser vermiştir.

Özellikle manzumeleri meşreb-i aliyye sahiplerinin çok hoşuna gitmekte, nesri de hakikatleri cami' ve dakik bir surette ifade etmekte emsalsizdir.

Bu kabilden olmak üzere manzumlarını toplamış oldukları "Gençnâme" adlı eseri ile latif bir eser olan mensur "Çil Kelime-i Tayyibeleri" ihvan ve dostlar arasında yâd edilen menkıbe-i celilerinin süslü bir safhasını teşkil eder⁵⁰.

Bu iki eserden ayrı bir de Mevlevi ayininin ihtiva ettiği incelikleri dervişlere açıklamak üzere kaleme alınmış ve on sekiz nükteden oluşan "İşârâtü'l-Beşârâ" adlı bir risalesi vardır⁵¹.

Ayrıca Sâkıb Dede, "Sefîne"de Ergun Çelebi'ye ait olan arapça-farsça, hemen hepsi tasavvuf ve ahlak muhtevalı, âdetâ vecize denecek sözleri zikretmiş, bunları tercüme ve şerh etmiştir⁵².

ERGUN ÇELEBİ ve KÜTAHYA MEVLEVİHANESİ'NİN TESİRLERİ

Mimari Bünyeye ve Şehirleşmeye Katkısı

Merkez-Muhit İrtibatında Mevlevihane

Beylikler döneminde yayılma ve teşkilatlanmada Mevlevilik şehirden köylere doğru yayılarak merkez ile muhitin birleşmesini sağlamıştır. Önce Konya merkez alınarak, diğer şehirler tali yerler olarak kabul edilmiştir. Sonra da her şehrin Mevlevihanesi merkez kabul edilerek muhitleriyle birleşmesi sağlanmıştır. Bu manada Mevlevilik ve Mevlevihaneler maddi yapılarının dışında çok daha derin manalar ifade etmektedir. Herşeyden önce fethedilen yeni bir coğrafyanın İslamlaşmasına ve inşasına katkı sağlayarak gözlere bir vatan tablosu çizmişlerdir. Geniş manada coğrafyanın, dar manada şehrin sosyo-kültürel ve dinî dokusunu besleyerek bir çekim alanı oluşturmuş ve gündelik hayatın oluşumuna ve dönüşümüne doğrudan katkı sunmuşlardır.

⁵⁰ Sâkıb Dede, *Sefîne*, s. 67.

⁵¹ Sâkıb Dede, *Sefîne*, s. 77.

⁵² Sâkıb Dede, *Sefîne*, s. 67-75.

İnsanı kâmilin bulunduğu yer merkezdir. Gittiği her yeri dönüştürdüğü, ıslah ettiği gibi anında bir cazibe merkezine çevirir. Bunu Kütahya Mevlevihanesi ilk postnişini Ergun Çelebi’de de görmekteyiz. Ergun Çelebi’nin şeyh tayin edilmesiyle birlikte Mevlevi zaviyesine taze bir kan gelmiştir. O, bir Mevlevi zaviyesi olarak da kullanılan Hezar Dinari mescidine hücre, semâhane ve matbah ekleyerek işe başlamıştır. Bu surette zaviyeyi genişletmiş ve bir "Mevlevihane"ye dönüştürmüştür. Bu onun için çok da güç olmamıştır. Zira Kütahya’da Sultan Veled ve Ulu Arif çelebilerin şahsında Mevlânâ’ya duyulan büyük sevgi halkın ve idarenin ona destek vermesini sağlamıştır.

Daha sonra Mevlevihane’nin karşısına ulu cami ve imâret inşa edilmiş, böylelikle cami, dergâh, mederese, imâret ve çarşının birleşiminden oluşan şehrin organik yapısı yani mekânsal biçimlenmeler şekillenmeye başlamıştır. Şehrin yolları, sokakları, mahalleleri ve diğer unsurları da bunların etrafında yerlerini almış, buralara Mevlevilik ve Mevlevihenenin etkisinde kalarak isimler verilmiştir. Şehrin merkezi yani sıfır noktası bu şekilde taayyün ettikten sonra Kütahya’nın imar faaliyetlerinde aktif olan Mevlevi dervişleri ve muhibleri, *Mevlevi kerpiçleri*⁵³ olarak kabul edeceğimiz maddi kültür varlıklarını Kütahya’ya ve bizlere armağan etmişlerdir.

Şehrin Kimliği ve Simgesi: Mekân-Anlam Bütünlüğünde Mevlevihane

Fethedildiği günden bu yana şehrin tarihî sürekliliğini sağlayan Mevlevihane, bütün şehrin kalbinin attığı bir yer, semâhanesi ise meydanı olmuştur. Şehrin bütün yolları onda kesişmiş, biçim (mekân)-anlam bütünlüğü onunla “değer” kazanmıştır. Maddi yapısının çok ötesinde, şehir silüetinin kimliği ve simgesi olmuştur. “*Bir şehrin önce uluları gözükür*” sözünü şehrin silüeti ile yan yana koyduğumuzda Kütahya’nın kimliğini Mevlevihanedan ayrı düşünmek neredeyse imkânsızdır. Kütahya ve içindeki yapıları bir şiire benzetirsek Mevlevihane onun mısra-ı bercestesidir.

Sosyal – Kültürel - Dinî Hayata Etkileri

İlim -İrfan-Sanat Ocağı Mevlevihane ve Çelebi Nezaketi

Başlangıçta ahilerin, esnafın ve çiftçilerin ilgi duydukları Mevlevilik, şehir merkezlerinde kurumsallaştıktan sonra sosyal durumu

⁵³ Bilal Kemikli, “Kütahya’ Mevleviliği: Mevlevi Kültürünün Merkezlerinden Biri Olarak Kütahya”, *İstem*, Sayı 1, (Konya, 2003), s. 112.

çok iyi yüksek tabakanın, zevk sahibi ve tahsilli kimselerin tarikatı hâline gelmiştir. Artık Mevlevilik deyince akla hemen yüksek düzeyde ilim, irfan ve kültür birikiminin hayat tarzına dönüştüğü bir şehir, şehrin merkezi, Mevlevihane ocağı ve bu birikimin ete kemiğe büründüğü çelebi gelir. Çelebi kâmil bir insandır, Çok konuşmaz, lisanında olumsuz bir söz, gönlünde ümitsizlik olmaz. Munis, nazik, latif, nazif, zarif ve nüktedan ve manevi hâl sahibidir.

Mevlevihane'ye gelen farklı sosyal tabakadan insanlar hakikate ilişkin mübahase yapmışlar iç dünyalarını safileştirmişler, edeb ve adab öğrenerek, çelebi yani kâmil bir insan olmaya çalışmışlardır. Ergun Çelebi ile bu çelebilik ruhu bütün Kütahya'ya sirayet etmiştir⁵⁴. İçine girilen her sokakta bu çelebilik nezaketine tanık olursunuz.

Halkın Gönlünde ve İrfamında Ergun Çelebi

Halk, Kütahya'daki bu çelebi nezaketinin en büyük temsilcisi Ergun Çelebi'ye hayattayken çok büyük bir hürmet göstermiş ve bu vefa irtihalinden sonra da devam etmiştir. Sâkib Dede'den öğrendiğimize göre Ergun Çelebi'ye karşı ahâlî son derece saygılıdır. Hatta türbelerinin hizasından geçerken dahi son derece hürmetli ve edebli bir şekilde geçerlermiş. Valilikle görevlendirilen bazı yeni devletliler valilik yükünü taşıyamadıklarından başarısızlıklarını ta'n ile halkın ahmaklığına hamlederlermiş. Davul ve çalgı müzik eşliğinde pervasızca geçerken gururlananların hemen acı bir akıbet ve kovulmakla karşılaştıkları herkesin sadakatle inandıkları bir husus olagelmiştir. Hatta Sâkib Dede, kendi zamanında evlilik ve sünnet konvoylarının edeb gözeterek patırtı ve gürültü etmeden hayır dua ile geçerlerse kendilerine sermaye-i sürur addettiklerinin eserinin baki olduğunu beyan eder.

Dede çelebinin vefatından sonra da tasarruf ve etkisinin devam ettiğini söyler⁵⁵. Buna en güzel örnek ise İbrahim Kürdi isimli müderrisin başından geçenlerdir. Dede'nin anlattığına göre Mevlevihane'de çok yüksek katılımı coşkulu bir semâ yapıldığı günlerden birinde rüsum ehli müderrislerden İbrahim Kürdi talebeleriyle âsitânenin önünden geçmektedir. İhvan ve hullanın izdihamını görünce pervasızlık dolu bir kibirle "eğer emr-i siyasetimde olsaydı kadem-nihade-i bab-ı semâhane olanların (semâhanenin kapısına ayak basanların) şı-

⁵⁴ Bilal Kemikli, "Kütahya Mevleviliği", s. 111.

⁵⁵ Sâkib Dede, *Sefîne*, s. 92.

kest-pâlarına (ayaklarını kırmaya) hükmederdim.” diye herzedarlık eder. Meğer bu müderris mesire yerlerine gitmeyi de pek severmiş. Beldeden uzaklaştığında bindiği zayıf at serkeş bir hâlde huysuzlaşır ve müderrisi üzerinden atarak yere düşürür. Böylece müderris topallığa dûcâr olur. Ayağında yürümeye mecal kalmaz. “emr-i siyaset-i ma’neviye onlarda imiş ki bizler mazhar olduk” diye kusurunu itiraf eder. Yarasını ilaçlarla iyi eder lakin acısının sürekli kaldığı ve ahaliye örnek gösterildiği rivayet edilir⁵⁶.

Yine Dede’den öğrendiğimize göre Ergun Çelebi’nin giymiş olduğu şemsi tacın kerameti hâlâ devam etmektedir.

Yedi terklı sikke âlem-i illiyyine ric’atları hengâmında (yani vefatları esnasında) güya ser-cân-ı mukaddesleriyle (mübarek ruhuyla beraber) cihan-ı gayb ve vera-yı perde-yi hafâya (gayb âlemine – gizli bir perdenin arkasına) çekilmiştir. Ancak hâlâ sandukalarının başında bulunan imame-i refianın derununda bulunan sikke-i şemsiye-i nemedin (keçeden yapılmış sikke) nümune-yâd olmak üzere menkuldür. Dede, İhlas ve samimiyetle baş ağrısına mübtela olanların bu sikkeyi giyince iyileştiklerini ancak haddini bilmeyen, kadr ü kıymetini anlayamayan ve sikkeye hak iddia edenlerin de başına konduğunda baş ağrısına giriftar olduklarını ve bu ağrının şiddetlenerek birkaç gün esir-i nale vü efgan olduklarını sonrasında da yok olduklarını söyler.

Ayrıca kabirlerinin bulunduğu yerin kapısı, duvarları ve kubbesi dertlilerin sığınağı ve huzur buldukları bir yerdir⁵⁷.

Mevlevihane’nin bu saydıklarımızın dışında;

1. Güzel sanatlara,
2. Edebiyat dünyamıza,
3. Musikiye ve
4. Mevleviliğe de katkısı vardır.

Yalnız bu konularda değerli katılımcılar, hususi bilgiler verdiklerinden ötürü bunlara sadece başlık olarak temas ettik.

⁵⁶ Sâkıb Dede, *Sefîne*, s. 94.

⁵⁷ Sâkıb Dede, *Sefîne*, s. 62.